

MALAZGİRT’TE NE OLDU? İMPARATOR MU KAYBETTİ, SULTAN MI KAZANDI?

Erkan GÖKSU

Prof. Dr.; Dokuz Eylül Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü
erkangoksu@hotmail.com

Özet

Bizans kaynakları ve birçok modern araştırmacı, Malazgirt’teki Selçuklu galibiyetini, ya Bizans ordusundaki ihanet ve komplolarla ya da İmparator Romanos Diogenes’in ordunun sevk idaresindeki hatalarıyla açıklarlar. Savaşın galibi olan Sultan Alp Arslan ve Selçuklu ordusunun, savaşın sonucunun belirlenmesinde rolü ise pek fazla vurgulanmaz. Şüphesiz Bizans ordusu içerisindeki sürtüşme veya anlaşmazlıkların da Romanos’un bazı hatalı kararlarının da sonuç üzerindeki etkisi inkâr edilemez. Ancak Bizans mağlubiyetini sadece ihanet ve komplolara bağlamak ve hezimetin büyük sorumluluğunu, kaybettiği savaş sonrasında önce tahtını, ardından da hayatını kaybeden mağlup İmparator Romanos’a yükleyerek galibin rolünü, stratejik ve taktiksel üstünlüğünü görmezden gelmek ya da küçümsemek gerçekçi bir yaklaşım değildir. Bu çalışmada, Sultan Alp Arslan’ın Bizans ordusuna karşı uyguladığı strateji taktığı ele alarak Malazgirt’i İmparator mu kaybetti, yoksa Sultan mı kazandı sorusuna cevap arayacağız.

Anahtar Kelimeler: Malazgirt Savaşı, Bizans ordusu, Selçuklu ordusu, İmparator Romanos Diogenes’in savaş stratejisi, Sultan Alp Arslan’ın savaş stratejisi

Abstract

Byzantine sources and many modern scholars attribute to the Seljuk victory at Manzikert to either with the plots and betrayals or instigation faults in emperor Romanos Diogenes’ host. But it is not emphasized so much to victorious Seljuk Sultan Alp Arslan and the Seljuk army in determining the outcome of the war. Also, it is not certainly denied to Romanos Diogenes’ bad decisions and conflicts in the Byzantine army in the result. However, only to connect defeat of

Byzantine with conspiracies and betrayal and to ignore or underestimate by burdening great responsibility of defeat emperor Diogenes who firstly lost throne and then his life is not realistic approach. It will be look for an answer to the question whether lost the Emperor or the Sultan won to the battle of Manzikert by considering the military tactics used by the Sultan against the Byzantine army in this article.

Keywords: *The Battle of Manzikert, The Byzantine army, The Seljuk army, Military tactics of the Emperor Romanos Diogenes, Military tactics of the Sultan Alp Arslan*

Giriş

Malazgirt Savaşı, sadece Bizans ve Selçuklular için değil, kadim Doğu ve Batı ilişkileri bakımından da son derece önemlidir. Bu bakımdan bazı Batılı araştırmacıların, Bizans'ın bu mağlubiyetle büyük bir kayba uğramadığı, Bizans askerî gücünün bu hezimetten fazla etkilenmediği şeklindeki görüşleri gerçeği yansıtmaz. Bu savaşla birlikte Bizans, tarihin derinliklerine gömülmemiş olsa da siyasî, askerî, sosyal ve ekonomik sıkıntıları için çözüm üretme yeteneğini ve gücünü tamamen kaybetmiş, Anadolu'da da Balkanlar'da da eski güç ve kudretine hiçbir zaman geri dönememiştir. Devletin yıkıldığı 1453 senesine kadar, Bizans siyasetindeki en önemli güç artık Türkler olmuştur. Malazgirt'ten hemen sonra Anadolu'nun farklı noktalarında teşekkül eden Türk devlet ve beylikleri, Türk-Bizans sınırını Marmara sahillerine kadar götürmüş, Anadolu'da önceden beri mevcut olan Türk nüfusu, siyasal yapılarıyla da bu coğrafyanın aslî unsurlarından biri hâline gelmiştir. Bunlardan özellikle Türkiye Selçuklu Devleti, Anadolu'yu her bakımdan Türk yurdu haline getirerek varlığını 14. yüzyıl başlarına kadar devam ettirmiş, daha sonra ise bütün tarihi mirasını Osmanlı Devleti'ne aktarmak suretiyle Türk tarihinin seyrine yepyeni bir yön kazandırmıştır.

Bizans kaynakları, Romanos'un mağlubiyetini, Sultan Alp Arslan'ın ya da Selçuklu ordusunun üstünlüğünden çok, Bizans ordusunda vuku bulan ihanet ve komplolarla izah etmeye çalışmışlardır. Onlara göre Romanos Diogenes, kaçan düşman askerlerini akşama kadar takip ettikten sonra karanlığın çökmesi üzerine endişeye kapılarak takibe son vermiş ve ordugâhına gelmek üzere çekilmeye başlamıştır. Fakat İmparatorluk sancağının geri döndüğünü gören geri saflardaki askerler, İmparatorun mağlup olduğunu düşünerek hep birlikte firar etmişler ve böylece büyük bir paniğe sebep olmuşlardır. Yine Bizans kaynaklarının ifadesine göre önceki İmparatorun kardeşinin oğlu Andronikos Doukas, hükümdarlığına sıcak bakmadığı Romanos'a karşı bir kumpas kurmuş ve İmparatorun yenildiği şayiasını bilinçli olarak yaymıştır. Bunu Romanos'un öldürüldüğü ya da esir edildiği gibi şeklindeki şayialar takip etmiş, böylece askerler arasındaki disiplin bütünüyle bozulmuştur. Bizanslılar bozgun hâlinde kaçmaya başlarken durumu gören Romanos, geri dönerek orduyu toplamaya çalışmış, ancak o sırada karşı saldırıya geçen Türklere karşı cesurca savaşmasına rağmen hezimete engel olmamıştır.¹ (Mihail Attaleiates 2008: 165-166; Ioannes Zonaras 2008: 133-135; Nikephoros Byrennios 2008: 54-55)

Şüphesiz kaynaklarda belirtilen bu durumun, yani Bizans ordusu içerisindeki sürtüşme veya anlaşmazlıkların, olayların gelişimi üzerinde belirli bir etkisinin olduğu inkâr edilemez. Ancak Bizans mağlubiyetini sadece buna bağlayarak ya da hezimetin sorumluluğunu, kaybettiği savaş sonrasında önce tahtını, ardından da hayatını kaybeden mağlup İmparator Romanos'a yükleyerek, galibin

---

¹ O gün savaş meydanında olan Bizans tarih yazarı Attaleiates, Bizans ordusunun çaresizliği şöyle anlatır: "Sonunda Türkler bizi her noktadan kuşattılar; o zaman her birimiz, var olan bütün gücümüzle ve elimizden geldiğince hızlı bir biçimde kaçarak, kendimizi kurtarmaya çabaladık. Düşmanlar bizi topuğumuzun dibinden izleyerek takip ettiler; içimizden kimini öldürdüler, kimini tutsak ettiler ve kimini atlarıyla ezdiler. Felaketimiz, anlatılacak gibi değildi; her ağta ve figana baskındı." Attaleiates, s.167.

rolünü, stratejik ve taktiksel üstünlüğünü görmezden gelmek ya da küçümsemek gerçekçi bir yaklaşım değildir. Nitekim gelişmeler dikkatle incelendiğinde, Bizans ordusunun yaşadığı büyük mağlubiyetin, içerisinde bulunduğu durumdan çok, Sultan Alp Arslan'ın stratejik hamleleri neticesinde yaşandığı çok açıktır. Öyle ki, o sırada Mısır Fâtimileri üzerine bir sefere çıkmış olan ve dolayısıyla istikametini ve bütün savaş gücünü buna göre tanzim eden Sultan Alp Arslan'ın, Anadolu'daki Türk varlığına son vermek amacıyla düzenlediği 1068, 1069 ve 1070 seferlerinde başarısız olduktan sonra, büyük bir orduyla üzerine gelen Bizans İmparatoru Romanos Diogenes'in harekâtından haberdar olduktan hemen sonra ona karşı uyguladığı stratejiyle Bizans ordusunu şaşkına çevirerek savaşı, daha savaş meydanına gelmeden kazandığı söylenebilir.

Sultan Alp Arslan Fâtımiler üzerine gitmek üzere Halep'te bulunduğu sırada bir Bizans elçilik heyeti huzuruna geldi (26 Nisan 1071). 13 Mart 1071'de Anadolu seferine çıkan Romanos Diogenes'in muhtemelen Sivas'tayken gönderdiği bu elçilik heyeti, İmparator Erzurum yolundayken Halep'e ulaştı. Leo Diabatenos'un başkanlığındaki heyet, Sultan Alp Arslan'ın huzuruna çıktığında Sultan, Halep işini yoluna koymuş ve Mısır üzerine yürümek için hazırlıklarını tamamlamıştı. Bizans elçisi Selçukluların ele geçirmiş olduğu Erciş, Ahlat, Malazgirt ve Menbiç'in Bizans'a geri verilmesi ve Sultanın İmparatora vergi ödemesi teklifini şiddetle reddetti. İmparator bu teklifle kalmamış, eğer bu istekleri kabul etmezse büyük bir orduyla üzerine doğru gelmekte olduğunu belirterek, Sultanı tehdit etmişti. Sultan Alp Arslan, "Geleceği varsa gelsin, alacağı varsa alsın. Biz hazırız ve onu bekliyoruz." diyerek elçiyi sert bir şekilde geri gönderdi. (Şibt İbnü'l-Cevzi 2011: 256; Sevim 1971: 52; Ahmed b. Mahmûd 1977: 91; Eyice 1971: 39; Piyadeoğlu 2017: 171; Kesik 2013: 72; Alican 2017: 98-100) Bununla birlikte Bizans ordusunun sayısı ve amacı hakkında elçiden aldığı ilk bilgiler, hiç de iç açıcı değildi. Ani gelişen bu durum karşısında hemen Anadolu'ya geçmeli ve İmparatoru en uygun yerde ve zamanda karşılamalıydı. Aksi takdirde çok geç olabilirdi. Diğer yandan Mısır seferini de iptal

etmek istemiyordu. Çok hızlı karar vermeliydi. Bir müddet düşündü ve emîrlerinden Aytegin ile Halep Mirdâsî Emîri Mahmûd'a Mısır seferini devam ettirmelerini buyurdu. Kendisi de ordusunun büyük bölümünü bölgede bırakarak hassa birliği ve az sayıda kuvvetle hızlı bir şekilde Bizans ordusunu karşılamak üzere hareket etti (26 Nisan 1071). Eğer geç kalırsa sadece bugünkü Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu değil, neredeyse bütün Müslüman coğrafyası Bizans iş-galiyle karşı karşıya kalabilirdi.

Alp Arslan'ın, Bizans ordusuna karşı süratle hareket ettiği muhakkak olmakla birlikte, döneme ait kaynaklarda yer alan farklı rivayetler, bu harekâta dair ayrıntıların tespitini zorlaştırıyor. Öyle ki, Sultan Alp Arslan'ın Bizans ordusunun hareketinden Halep'te iken haberdar olduğu neredeyse kesin olmakla birlikte, bu bilgi bile farklı kaynaklarda farklı şekillerde kaydedilmiş, söz gelimi bazıları Azerbaycan'daki Hoy (İbnü'l-Esîr 2016: X,71) ve Selmas'a (Hüseynî 1999: 32-33), bazıları Irak'a (İbnü'l-Ezrak 1959: 174), bazıları ise el-Cezîre'ye (Sıbt İbnü'l-Cevzî 2011: 257) işaret etmişlerdir.

Aynı şekilde sultanın Halep'le Malazgirt arasında takip ettiği güzergâh ve bu esnada meydana gelen hadiseler hakkında da farklı rivayetler mevcuttur. Bazı kaynaklar sultanın Halep'ten sonra ilk olarak Urfa'ya geldiğini söylerken (Urfalı Mateos ve Papaz Grigor'un Zeyli 2000: 141; Symbat 2005: 37), bazıları Musul'a (İbnü'l-Ezrak 1959: 176), bazıları Azerbaycan'a (Bundârî 1999: 37; Reşîdüddin 2010: 79), bazıları da Tebriz'e (Ahmed b. Mahmûd 1977: 92) gittiğini kaydediyor.

İslâm kaynaklarının, o bölge, hatta genel anlamda bütün İslâm âlemi için son derece önemli olan bu gelişmeler hakkında birbirinden çok farklı bilgiler vermiş olmaları şaşırtıcıdır. Öyle ki, bu farklılık, bir kaynağın verdiği bilgiyi, bir diğeri tarafından teyit etmeyi bile neredeyse imkânsız hale getiriyor. Şüphesiz bunun sebebini, söz konusu kaynakların en erken tarihlisinin bile Malazgirt Savaşı'ndan neredeyse yüz yıl sonra yazılmış olmasına veya Ortaçağ tarih yazıcılığının genel özelliklerinden kaynaklanan bazı sorunlara

bağlamak mümkündür. Ancak bu durumun -aşağıda da temas edeceğimiz üzere- Sultan Alp Arslan'ın uyguladığı askerî strateji ve taktiklerinin bir neticesi olarak ortaya çıkmış olabileceğini düşünmek büyük sultanın dehasını daha fazla yansıtan bir açıklama olacaktır.

Şöyle ki, şimdiye kadar üzerinde fazla durulmamış ya da farklı sebeplerle izaha çalışılmış olsa da Sultan Alp Arslan'ın Bizans ordusunun harekâtından haberdar oluşundan itibaren attığı her adımın, verdiği her kararın ve yaptığı her manevranın kararlı, tutarlı ve kendinden emin bir stratejinin ürünü olduğu anlaşılıyor. Malazgirt Savaşı'na giden yolda çok başarılı bir strateji ve taktik uygulayan Sultan Alp Arslan, günümüzün çağdaş askerî strateji veya savaş sanatı literatüründe “sağlam pozisyon al”, “rakibini kör et”, “şekilsiz ol”, “her yere kulak yerleştir”, “dezenformasyon yap”, “hazırlık yap, her an hazır ol” ve “atak ol” (Aksoy 2017: 113-177) şeklinde ifade edilen temel strateji ilkelerinin gereğini başarılı bir şekilde yerine getirmiştir. Buna bağlı olarak Selçuklu ordusunun harekâtı gizlenmiş, daha önemlisi etrafa yanlış bilgiler yayılmak suretiyle Bizans istihbaratı ve dolayısıyla imparator yanıltılmıştır. Böylece hem harekât planını ve güzergâhı gizlemek hem de düşmanını yanlış bilgilerle yanıltıp sonraki hamlelerde şaşırtmak suretiyle âdeta savaşı, daha başlamadan kazanmıştır. Bu durumda olayların birinci derecede şahidi olmayan, o konuyla ilgili yayılmış rivayetleri nakleden tarih yazarlarının da sultanın İran'a kaçtığı haberi gibi Selçuklular tarafından yapılan bilinçli dezenformasyondan etkilenmiş olmaları gayet doğal karşılanmalıdır.

Bizans ordusunun hareketinden Halep'te bulunduğu esnada haberdar olan sultan, ilk olarak ordusunu Fırat Nehri'nden geçirip Dicle'nin yukarısındaki düzlüklerde gizlemeyi planladı. Ancak bunu büyük bir gizlilik ve sürat içinde yapmalıydı. Hızlı hareket etmek zorunluluğu, Fırat Nehri'ni geçerken büyük sıkıntıya sebep oldu. Zira yılın o mevsimi, Toros dağlarında eriyen karlarla coşan Fırat'ın en zor, en tehlikeli zamanlarıydı. Zaman kaybına tahammülü olmayan Selçuklu ordusu, nehri “gemi ve kayığa binmeksizin atlarıyla”

geçmek zorunda kaldı ve büyük zayıf verdi. (Hüseyinî 1999: 32; Ahmed b. Mahmûd 1977: 91-92) Özellikle binek ve yük hayvanlarıyla erzakın önemli bir kısmı telef oldu. Bazı kaynaklarda sultanın kaçtığı haberiyle irtibatlandırılan bu durum (Ebû'l-Ferec 1999: I,320; Ahmed b.Mahmûd 1977: 91-92; Sıbt İbnü'l-Cevzî 2011: 37; Urfalı Mateos 2000: 142)², orduda erzak sıkıntısının baş göstermesine yol açtı ki, bu sıkıntı, eğer önlem alınmazsa savaşın kendisinden bile daha tehlikeli bir hal alabilirdi. Nitekim Halep'te görüştüğü Bizans elçisi Leo Diabatenos da bu gelişmelere belki de bizzat şahit olmuş ve sultanın süratli hareketi esnasında ordunun zayıfa uğradığını müşahade ederek durumu imparatora ilettiği. (Ahmed b. Mahmûd 1977: 92; Eyice 1971: 39; Sevim 1971: 53)

Sultan Alp Arslan'ın erzak sıkıntısına bir çözüm bulması gerekiyordu. Bu yüzden ordusundaki yorgun, hasta ve güçsüz Irak askerlerini terhis edip ordugâhlarına gönderdi. Terhis edilen askerler ordugâhlarına dönmek üzere yola koyuldular ve muhtemelen Musul'a gittiler. Musul'a yönelik bu hareketlilik, Bizans ordugâhına ulaşan sultanın Irak'a kaçtığına dair bilgiyi daha güvenilir hale getiren bir gelişmeydi. Belki de Sultan Alp Arslan, başından beri bunu planlamış, asıl güzergâhını gizlemek üzere orduyu Musul'a yönlendirmişti.

---

² Kaynakların Sultan Alp Arslan'ın süratli hareketi konusunu da çok farklı sebeplere bağlamaları, yukarıda bahsettiğimiz dezenformasyonun bir neticesi olmalıdır. Zira Ebû'l-Ferec bu süratli hareketi Afşin'in, "Önümüzde bizimle harp edecek kimse yoktur" haberini alan sultanın büyük bir sürat ve sevinçle hareketine bağlar. Mallarını taşıyan develerin birçoğu bu sürat yüzünden yolda helak olmuştur (Ebû'l-Ferec, *Ebû'l-Ferec Tarihi*, I (Çev. Ömer Rıza Doğrul), TTK, Ankara 1999, I, 320). Ahmed b. Mahmûd, durumu, "Sultan çok sıkıntı içinde olduğundan, gidişi firar eder gibiydi. Askerin yolda kalanına ve düşüp ölenine bakmıyordu. Sonra asker Fırat'ı yüzüp geçerken, çok at, katır, yük hayvanları, develer ve ağırlıklar mahvoldu." şeklinde anlatır (Ahmed b. Mahmûd, I, 91-92). Sıbt, olayı, "Suriye'den kaçır gibi" ifadelerle yer verirken (Sevim, "Sıbt İbnü'l-Cevzî'nin Mirâtü'z-Zaman fî Tarihi'l-Âyan Adlı Eserindeki Selçuklularla İlgili Bilgiler II-Sultan Alp Arslan Dönemi", s. 37), Mateos da "Sultan bir an evvel İran'a yetişmek için askerlerini firariler gibi ileri sürüyordu." der (Urfalı Mateos, s. 142).

Bazı kaynaklara göre yanında sadece 4000 kişiden oluşan hâssa kuvveti (gulâmlar) (Sıbt İbnü'l Cevzî 2011: 257; Ahmed b.Mahmûd 1977: 94) kalan Alp Arslan, beraberinde bulunan asker sayısını azaltmakla baş gösteren erzak sıkıntısını bir ölçüde gidermişti. Ancak imparatorun karşısına bu şekilde çıkmayacağını, ordu toplaması gerektiğini şüphesiz biliyordu. Ya asker toplamak için kendisi de doğruya doğru gidecek ya da yol güzergâhı ve çevre beldelere göndereceği emîr ve kumandanlar aracılığıyla toplanan birliklerin kendisine katılmasını bekleyecekti. Bu noktada kritik bir karar verdi. Kendisi Urfa'ya doğru hareket ederken, bir yandan da gerek Selçuklu emîr ve kumandanlarına gerekse bölgedeki mahallî emîrlere asker toplanması ve savaş hazırlıklarının yapılmasını buyurdu. Urfa önlerine geldiğinde kısa bir süre önce ona vergi vermeyi kabul eden Urfa hâkimi Dük Vasil, yeni bir savaşı göze alamadı ve Selçuklu ordusuna erzak gönderdi. Böylece sultanın erzak sıkıntısı ciddi ölçüde giderilmiş oldu. (Urfalı Mateos 2000: 141-142)

Savaşa ve savaş sonrası olası bir mağlubiyete karşı hazırlıklarını sürdüren sultan, bütün bunları büyük bir gizlilik içinde yapmaya gayret ediyor, buna karşılık imparatorun her hareketinden haberdar oluyordu. Bu güvenilir istihbarat akışı, bizzat kendisi tarafından görevlendiren casus ve haberciler yanında Bizans ordusunun geçtiği her yerde mevcut bulunan Türkmenler ve Türkmen beyleri aracılığıyla sağlanıyordu. Hatta sultanın Bizans karargâhında alınan her karardan bile haberdar olduğuna bakılırsa Bizans ordusu içinde bile sağlam haber kaynaklarının olduğu söylenebilirdi. (Nicolle 2013: 53-54) Nitekim doğruya kaçtığına dair asılsız haberlerin imparator tarafından gerçek zannedilmesinden sonra Bizans ordusunda oluşan cesaret ve rehaveti biliyor, stratejisini bunun üzerine kuruyordu.

Sultan Alp Arslan'ın savaşa ve savaş sonrası olası mağlubiyete karşı aldığı tedbirlerin en önemlisi, Azerbaycan'da Urmiye gölünün kuzeyinde bulunan Hoy-Selmas arasında ayrı bir ordu toplamasıydı. Sultan bu vazifeyi meliklik döneminden beri akıl hocası olan en güvenilir ve kabiliyetli adamı Vezir Nizâmülmülk'e vermişti. Sultan ayrıca eşi Seferiye Hatun, başta veliahdı Melikşah olmak üzere

çocukları ve hazineleri de Nizâmülmük'e emanet edip onları Tebriz veya daha kuvvetli bir ihtimalle Hemedan'a götürmesini ve güvenliklerini temin etmesini istedi. (İbnü'l-Esir 2016: 71; Sevim 2005: 626-627; Sıbt İbnü'l-Cevzi 2011: 257-258; Hüseyinî 1999: 34; Bundârî 1999: 37; Reşîdüddin 2010: 79; Ahmed b. Mahmûd 1977: 94-95; Piyadeoğlu 2017: 183-184; Alican 2017: 116-117; Cahen 1972: 89)

Kaynaklarda, sultanın bu emirleri nerede ve ne zaman verdiğine dair farklı bilgiler olsa da bize göre bu farklılık da Bizans istihbaratına karşı yürütülen bilgi dezenformasyonunun bir neticesiydi. Sultanın, eşi ve veliahdını en güvendiği insana, Vezir Nizâmülmük'e emanet ederek o an için en güvenli noktalar gibi görünen bir şehre göndermesi, genellikle büyük hesaplaşma öncesindeki kuvvetlerinin zayıflığına, olası bir mağlubiyette devletin geleceği konusunda yaşadığı endişeye bağlansa da aslında bu da sultanın yine çok önemli bir stratejik hamlesiydi. Nitekim sultan, Nizâmülmük'e sadece eşini, çocuklarını ve hazinelerini koruma görevini değil, Hoy civarında ikinci bir ordu toplaması emrini de vermişti. Bizans İmparatoru'nun tıpkı Alp Arslan'ın harekâtı gibi, Hoy'da toplanan bu ordudan da haberdar olamadığı göz önüne alınırsa, sultanın yanıltma ve şaşırtma taktiğinin, tıpkı kendi harekâtını gizlemede olduğu gibi bu ikinci orduyu gizlemek konusunda da son derece başarılı olduğu anlaşılıyor.

Sultanın, Nizâmülmük'e ikinci bir ordu toplamasını emrettiği Hoy, bu iş için son derece uygundu. Azerbaycan'ın doğusunda Urmiye gölünün kuzeyinde dağlarla çevrili bir havza üzerinde bulunan Hoy, Anadolu'nun girişinde önemli bir askerî üs konumundaydı. Sultan Alp Arslan, Urfa'dan sonra Diyarbakır ve Meyyâfârikîn'e gidip destek için çağırdığı kuvvetlerin kendisine katılmasını beklerken, Nizâmülmük Hoy'a ulaşmış, Tebriz, Hemedan, İsfahan ve belki de Bağdat gibi büyük şehirlerden, Selçuklu sultanlığının değişik köşelerinden ve tâbi meliklerden oluşan bir ordu toplanmaya başlamıştı. (Nicolle 2013: 50)

Sultan Alp Arslan Hoy'da ikinci ordu toplamakla, savaş hattının gerisinde ikinci bir ordugâh ya da karakol oluşturuyor, çağdaş strateji literatüründe "geri emniyeti/güvenliği" denilen tedbirleri almış bulunuyordu. Böylece yapacağı büyük savaş öncesinde karşılaşılabileceği herhangi bir sıkıntı halinde arkadan destek alabilmek veya rahatça geri dönebilmek için dönüş yolunu açık ve emniyet altında tutmayı hedefliyordu. Aksi takdirde, her türlü arka destekten ve geri çekilme imkânından mahrum kalınması durumunda sonucun felaket olacağı aşikârdı ki, Bizans ordusunun Malazgirt'te düştüğü vaziyette, bu stratejik hatanın, yani geri emniyeti ya da güvenliğinin ihmal edilmesinin büyük rolü vardı. Bu noktada eğer Malazgirt Savaşı mağlubiyetle neticelenmiş olsaydı bile, imparatoru yeni ve daha güçlü bir Selçuklu ordusunun karşılayacağı muhakkaktı.

Sultan Alp Arslan, Urfa'dan sonra âdeta görünmez hale geldi. Bazıları onu Musul'da, bazıları el-Cezîre veya Irak'ta, bazıları ise Tebriz'de zannederken o aslında bu beldelerin hiçbirine gitmemişti. O, Diyarbakır ve Meyyâfârikîn üzerinden Van gölü havzasına geçmek ve Bizans'ı bu bölgede karşılamak düşüncesindeydi. Yol boyunca sultanın emri gereği orduya katılan birliklerle Selçuklu ordusunun sayısı artmıştı. Bununla birlikte eriyen kar sularının kabarttığı dereleri ve sarp dağlarla kaplı araziye aşmak son derece meşakkatli bir hale gelmişti. Bu yüzden ordunun bu menzilleri geçmesi, iki ay kadar sürdü. Bu sırada Erzurum'a ulaşmış olan imparatora hâlâ sultanın kaçtığına dair haberler geliyor, bu haberlerle mutlu olan imparator, sultanın kendisine doğru gelmekte olduğunu aklının ucuna bile getirmiyordu.

Savaşın yeri henüz belli değildiyse de büyük hesaplaşmanın Van gölü havzasında meydana geleceği kesindi. Yol boyunca meydana gelen katılımlar, Selçuklu ordusunun sayısını 50.000'e ulaştırmıştı. Bu askerlerin yanında Sultan Alp Arslan'a tâbi olup imzaladıkları tabiiyet (bağlılık) antlaşması gereği savaş zamanlarında Selçuklu ordusuna asker göndermek yükümlüğünde olan Mervânîler gibi bazı yerel hanedanlara bağlı kuvvetler ve aşiret birlikleri de sultanın emri uyarınca gelip orduya dâhil olmuşlardı. Sultan, imparatorun

ordusunu mağlup edebilmek için oldukça dikkatli ve stratejik davranıyordu. Alp Arslan, yaklaşmakta olan büyük savaş için deyim yerindeyse tüm ayrıntıları en ince ayrıntısına kadar düşünmüştü. Buna karşın İmparator Diogenes, Türk ordusundan sayıca üstün durumda olan ordusuna ve sahip olduğu ağır silahlara güveniyordu. Peki, sahip olduğu üstün kuvvetler gerçekten de savaşın seyrini değiştirebilecek miydi?

Sultan Alp Arslan, “düşmanın yakın, askerinin uzak olduğu” bir zamanda müthiş bir askerî stratejiyle kendisine sağlam bir konum belirlemiş, hazırlıklarını, harekât planını, kuvvetini ve hamlelerini ustalıklarla düşmandan gizlemeyi başarmıştı. Bunu yaparken de kendisi ve harekâtı hakkında bilinçli bir dezenformasyon ya da bilgi kirliliği yaratmak suretiyle Bizans imparatorunu yanıltmıştı.

Sultan Alp Arslan'ın son derece akıllı stratejisi sonucu ortaya çıkan asılsız istihbaratla rahatlayan Romanos Diogenes, seferin başlangıcından itibaren sürdürdüğü ihtiyatlı tavrını değiştirmişti. Erzurum'da ileri harekât için son hazırlıklarını yaparken bazı Selçuklu birlikleriyle karşılaşıldığına dair haberler gelse de bunları küçük savunma tedbirleri olarak değerlendiriyor, ciddi bir saldırıya uğrayacağına ihtimal vermiyordu. Olsa bile sayıca ezici bir üstünlüğe sahip Bizans birliklerinin, açık arazide Türk ordusunu ezip geçeceğinden, dağınık “barbar!” akıncılar olarak gördüğü Türk kuvvetlerine bin yıllık Roma kudretini ispatlayacağından emindi. Şu an onun en önemli düşüncesi kalabalık Bizans ordusunu, Türk akınlarıyla iyice kuruyan bölgede açlığın pençesine düşürmemekti.

İmparator, tecrübeli ve temkinli hareket etmeyi tavsiye eden kumandanlarının uyarılarına rağmen Erzurum'da fazla kalmadı ve Malazgirt'e doğru yürüyüş emrini verdi. Bu esnada adamlarından en az iki ay idare edecek erzak biriktirmelerini istemişti. Bu denli büyük miktarda iâşe temini, ister istemez çok sayıda yük hayvanı ve araba gerektirecek, Bizans ordusunun yürüyüşünü yavaşlatacak olsa da mecburi bir tedbirdi. Yol boyunca dağınık Türk kuvvetleri görülüyor olsa da hem sultanın kaçtığına dair aldığı yanlış istihbarat hem de

güvendiği kumandanlardan Nikephoros Basilakes'in (Nicolle 2013: 24)³, "bunların bir avuç denecek kadar az sayıda bozgun artıkları" olduğuna dair görüşü imparatorun gözünü kör etmişti. Yol boyunca eline geçen Türk esirlerini öldürtüyor, doğunun kapılarının kendisine açıldığını sanıyordu.

Romanos, ordu Erzurum'dan yola çıktığı esnada bir Peçenek kıtasını Ahlat'ı ele geçirmeye yollamıştı. Bu hafif süvari kuvvetini, meşhur kumandan Rouselios komutasındaki 15.000 kişilik bir Frenk süvari kıtası takip etti. Bunlar Selçuklu garnizonlarından önce davranıp Ahlat hasadına el koyacak, böylece Bizans ordusuna erzak temin edeceklerdi. İmparator da diğer kuvvetlerin başında ilerlemeye devam edecek, bir süre önce Selçukluların eline geçmiş olan Malazgirt'i alıp ardından Ahlat'a yürüyecekti.

Ana kuvvetlerinin başında bulunan imparator, nispeten engelsiz ve engebesiz bir yol üzerinden ağır ağır doğuya ilerlemeye başladı. Yol üstünde bir Türkmen kuvvetinin dağıldığı ve nerede olduğu belli olmayan "Mempet" adlı bir hisarın ele geçirildiği bildiriliyordu. Romanos, ağır yük altında ezilen askerlerinin tepelik araziye aşabileceği bir noktaya, muhtemelen Pasinler'e ulaştıktan sonra yönünü güneye, Hınıs'a, oradan da Murat Nehri'ne çevirdi. Bizans ordusunun nerede ikiye bölündüğü açık olmasa bile Murat suyu kenarı bu iş için uygun bir yer olmalıydı.

İmparatorun Ahlat üzerine gönderdiği Rouselios da kuvvetlerinin başında ilerliyordu. Yol boyunca karşısına çıkan her şeyi tahrip ediyor, bölge halkını öldürüyordu. Fakat bu esnada hiç beklenmedik bir şey oldu. Rouselios komutasındaki Bizans öncüleri hiç ummadıkları bir

---

³ Malazgirt seferinin öncesinde Theodosiopolis dükü (Erzurum valisi) rütbesinde bulunan Ermeni kökenli bir Bizans generaliydi. Yiğitliği kadar tedbirsizlik ve aceleciliğiyle de nam salan Basilakes, Malazgirt Muharebesi'nin daha ilk anlarında esir düştü. Ama Sultan Alp Arslan tarafından serbest bırakıldı ve İstanbul'a döndü. Daha sonra Nikephoros Bryennios'un yerine Dıraç valiliğine (dük) tayin edildi. Bu çalkantılı dönemde öne çıkan birçok Bizanslı komutan gibi o da imparatorluk için mücadeleye girişti. Ancak başarılı olmadı ve gözlerine mil çekildi. Nicolle, s. 24.

anda karşılarında Selçuklu askerlerini buldular. 800 kişi civarında olduğu tahmin edilen bu Selçuklu birliği, ya sultan tarafından Ahlat'ı muhafaza için Selçuklu Emîri Sanduk et-Türkî kumandasında gönderilen birliklerdi ya da Ahlat'a yaklaşmış olan Sultan Alp Arslan'ın öncüleriydi. Her hâlükârda bu karşılaşma, Bizans kuvvetleriyle Selçuklular'ın Malazgirt öncesi ilk teması, ilk karşılaşmasıydı. Bu olaylar yaşanırken Sultan Alp Arslan da hızla Ahlat'a ulaşmış, büyük hesaplaşmaya çok az kalmıştı.

Sadece 800 kişiden oluşan Selçuklu kuvvetleri, araziye hâkim olmalarının da sağladığı avantajla klasik ani baskın ve vur kaç taktiğini uyguladılar ve 15.000 kişilik Bizans birliğini perişan ettiler. Beklemedikleri anda karşılaştıkları Selçuklu atlılarının oklarına karşı koyamayan Rouselios ve askerleri ağır bir hezimete uğradılar. Çoğu öldürüldü. Bir kısmı esir alınırken, çok azı kaçmayı başardı. Esir alınanlar arasında Rouselios da vardı. Onu elleri ve kolları bağlı şekilde sultanın huzuruna çıkardılar. Alp Arslan, şaşkın ve perişan Bizans komutanından imparator ve ordusu hakkındaki son havadisleri aldı. Bölgede yaptığı zulüm ve tahrip sebebiyle cezalandırıldıktan sonra Rouselios'un canını bağışladı.

İmparatorun hatırı sayılır bir kuvvetle Ahlat üzerine gönderdiği Rouselios'un komuta ettiği birliğin yanında büyük bir haç vardı. Ahşaptan mamul olmakla birlikte baş kısmı gümüşten olan bu haç, firuze parçaları ile süslü olup üzerinde yine gümüş bir mahfaza içerisinde korunmakta olan bir İncil bulunuyordu. İmparatorluk ordusunun simgelerinden biri olan bu büyük haç, öncü birliğin mağlup edilmesi ile birlikte Selçuklular'ın eline geçti. Sultan sevinerek "Bu, zafer alametidir" dedi ve haçı halifeye gönderilmek üzere Hemedan'a yollamalarını emretti. Bu hadise, büyük savaş öncesi Selçuklu ordusuna büyük bir moral kaynağı oldu (Bundârî 1999: 38; Sıbt İbnü'l-Cevzî 2011: 258; Sevim 2005: 627; Sevim 1971: 63; İbnü'l-Esir 2016: 72; Ahmed b.Mahmûd 1977: 95; Alican 2017: 121)

Bu hadiseler yaşanırken Romanos Diogenes Malazgirt önlerindeydi. Fakat Rouselios'un akıbetinden henüz haberdar değildi. Malazgirt'in çok az sayıda askerle muhafaza edildiğini görünce, ordunun tamamının kuşatmaya katılmasına gerek görmedi ve bu defa daha büyük bir kuvveti, meşhur Joseph Tarkhaneotes kumandasında Rouselios'un ardından Ahlat'a gönderdi. Zira Ahlat onun sonraki durağı olacaktı ve bu konuda aklında en ufak bir şüphe yoktu. O, uzaktaki Sultan Alp Arslan'a doğru ilerlediğini zannederken, aslında Sultan Alp Arslan'ın ona doğru yaklaşmakta olduğunu farkında bile değildi.

İmparatorun Rouselios'a destek olması için Tarkhaneotes kumandasında gönderdiği bu kuvvetin sayısı 50.000 civarındaydı. Hatta bir Bizans kaynağına göre ana karargâhtaki asker sayısından daha fazlaydı ve ordunun en cesur, en tecrübeli savaşçılarıydı. Ancak Tarkhaneotes biraz ilerledikten sonra Rouselios'un başına gelenleri öğrendi. Yine de Alp Arslan'ın kaçtığı haberine öyle inanmışlardı ki, Rouselios'u hezimete uğratanların yıllardır Anadolu'nun her tarafında karşılaştıkları az sayıdaki Türkmen birlikleri olduğunu zannediyor, meselenin ciddiyeti kavrayamıyordu. Bu yüzden yolda fazla oyalanmadan Ahlat önlerine gitmekten, sayı üstünlüğüne sahip ordusuyla Ahlat'ı kuşatmaktan ve bu arada surların dışındaki bağ ve bahçelerin ürünlerini ele geçirerek arkadan gelen ana Bizans ordusuna iase sağlamaktan başka bir şey düşünmüyordu. Fakat Ahlat'a yaklaşınca Sultan Alp Arslan'ın bölgede olduğunu öğrendi ve büyük bir korkuya kapıldı. Gelişmeleri imparatora bildirme fırsatı bile bulamadan ya da gerek duymadan bölgeden uzaklaşmayı tercih etti (Mihail Attaleiates 2008: 154-162; Ioannes Zonaras 2008: 133-135; Nicolle 2013: 57; Cahen 1972: 91; Eyice 1971: 37-40; Sevim 1971: 60-63; Piyadeoğlu 2017: 178-181; Alican 2017: 121-124)

Bizans ve Ermeni vekâyinâmeleri, yaklaşmakta olan büyük tehlike hakkında imparatoru uarmaya bile gerek görmeden kaçan

Roussel ile Tarkhaneiotēs⁴ korkaklık veya ihanetle itham etmek istemezler. Gerçekten de her iki kumandanın sahip olduğu şan ve şöret göz önünde bulundurulduğunda, imparatoru bu şekilde kaderine terk ederek bölgeden uzaklaşmış olmaları inanılacak gibi değildir. Bazı Batılı yazarlar bu konuyu şu şekilde açıklarlar:

“Bu eylemin en mantıklı izahı, karşılaşmanın yeri, Selçuklu kuvvetlerinin de iki ana harp nizamında bulunması ve arazi şartları gibi etkenlerle bağlantılı olmalıydı. Kaldı ki, Ahlat’a giren birliklerin çok daha büyük bir düşman ordusunun öncü kotaları olduğunu bilmelerine imkân da yoktu. Şayet Alp Arslan Ahlat’ta değilse, pekâlâ Malazgirt’e yardım götürmek için tepelik arazide ilerliyor olabilirdi. Bu takdirde, Süphan dağının batı yamacını dolanan kestirme yolu kullanması kadar doğal bir şey olamazdı. Türk askerî geleneklerinden bilinen o ki, Ahlat önlerinde olan biten bir kez duyulduğunda, Selçuklu süvarisinin geri dönüp tepe yamaçlarından süratle hareket ederek Roussel ve Tarkhaneiotēs birlikleriyle Romanos’un arasındaki bağı koparması işten bile değildi. Eğer bu farazî yorum doğruysa, Bizans kumandanlarının göl kıyısı boyunca apar topar güneye çekilip vadi üzerinden Muş Kalesi’ne gitmeleri askerî bir mantığa dayanıyordu. (Nicolle 2013: 57)

---

⁴ Tarkhaneiotēs ailesi, II. Basileios zamanında (976-1025) tarih sahnesine çıkan ve Bizans İmparatorluğu’na hizmet eden ailelerden biridir. Ailenin adı, muhtemelen Trakya’nın Kypselâ yakınlarındaki Tarkhaneion köyünden geliyor. Bununla birlikte Tarkhaneiotēsler’in Türk ya da Gürcü kökenli olduklarına dair de iddialar vardır. Bizans idaresinde üst düzey aristokratlar, zaman zaman da askerî komutan olarak görev yaptıkları için devletin siyasi ve askerî meselelerinde aktif bir rol oynamışlardır. Ailenin en meşhurlarından olan Joseph Tarkhaneiotēs, Romanos’un tecrübeli generallerinden biri olarak Malazgirt seferine katıldı. Bu seferde Bizans ordusunun üst düzey komutanlarından. Komutası altında 30-40.000 asker vardı. İmparator’un emri üzerine, Malazgirt Savaşı öncesinde Ahlat’ı ele geçirmek üzere o bölgeye hareket etti. Ancak buraya doğru hareketinden sonra muhtemelen ana Selçuklu kuvvetleriyle karşılaştı ve imparatora haber dahi vermeden savaş alanını terk etti. Onun bu hareketi ya da ihaneti, Bizans ordusunun savaşı kaybetmesinin önemli sebepleri arasında gösterilir.

İmparator, Rouselios'un mağlubiyeti ve Tarkhaneiotes'in kaçışından habersiz Malazgirt'i aldı (23 Ağustos 1071). Kaleye muhafız yerleştiren imparator, Ahlat önlerinde alınan yenilgiden ve Alp Arslan'ın varlığından habersizdi. O, ordugâhta doyusya eğlenen askerlerin arasında zaferi kutlarken Malazgirt'in düştüğü haberi 40-50 km uzağındaki Alp Arslan'a ulaştı. Hemen Malazgirt'e doğru hareket eden Alp Arslan, 24 Ağustos günü Süphan dağının kuzey eteklerinde ordugâhını kurmuştu. Yüksek bir tepe üzerinden Bizans ordugâhını ve sahayı inceleyip savaş planlarını hazırladığından, yine aynı tepelere Selçuklu birliklerini yerleştirdiğinden imparatorun hiçbir şeyden haberi yoktu.

Bu sırada ordudaki hayvanlara yem aramak üzere ordugâhtan ayrılan bazı Bizans süvarileri, Selçuklular tarafından pusuya düşürüldü. Haberi alan imparator, Suriye ve Ermenistan'daki kuvvetleri kumanda eden ve bunları takviye olarak Bizans ordusuna getiren Basilakes'ten, Bizans süvarilerini pusuya düşüren kuvvetlerin kim olduklarını ve nereden geldiklerini öğrenmesini istedi. Sultanın ve ordusunun kaçtığından emin olan, Rouselios ve Tarkhaneiotes'in durumu hakkında hiçbir malumatı bulunmayan Basilakes, Bizans süvarilerinin karşılaştığı Selçuklu birliklerinin Ahlat Kalesi'ndeki Türk garnizonundan olduklarını ve etrafi yağma etmek için dışarı çıkmış olacaklarını söyledi. Şaşılacak şekilde ne imparatorun ne de ordunun kumanda kademesinin, Bizans ordugâhının çok yakınına kadar gelerek büyük savaş için tedbirlerini alan ve hazırlıklarını yapan Selçuklu kuvvetlerinden haberi bulunuyordu.

İmparator yine de Nikephoros Bryennios kumandasında bir birliği onların üzerine gönderdi. Nikephoros Bryennios, Selçuklular'ın zannedildiği kadar az sayıda olmadıklarını görünce telaşlandı. Dört bir taraf düşman kaynıyor, Bizanslı savaşçılar sinsi pusulara çekiliyordu. Tam bir çembere hapsolup sıkışmak an meselesiydi. Şahit olduğu bu manzaradan sonra belki de Bizans ordusunu bekleyen tehlikenin ilk defa o farkına varıyordu. Durumu hemen imparatora bildirdi ve yardımcı kuvvet istedi. Fakat imparator, daha önce de ciddi tenkitlerine maruz kaldığı Nikephoros'un

bu yardım çağrısını fazla önemsemedi ve onu korkaklıkla suçladı. Bizans karargâhı, Nikephoros'un karşılaştığı kuvvetlerin Selçuklu ordusunun öncüleri olabileceği ihtimalini aklına bile getirmese de bu savaşçılar daha önce bildikleri Türkler'den daha gözü pek ve usta savaşçılardı. Korkusuzca Bizans askerlerinin arasına dalıyorlar ve hasımlarını göğüs göğüse mücadeleye zorluyorlardı. Bizanslılar'ın, her zamanki Türkmenler'le değil, çok daha disiplinli, iradeli ve sıkı talimli bir Selçuklu kuvvetiyle karşı karşıya oldukları kesindi.

İmparator, Nikephoros'un başaramadığı işi, yani çevredeki Selçuklu atlılarını temizleme işini bu sefer Basilakes'e verdi. Basilakes'in yeni birliklerle geldiğini gören Türk atlıları, Bizanslılar'ı savaşa çekmek için onların yakınlarına kadar geldiler. Ardından birdenbire kaçıyormuş gibi geri çekilmeye başladılar. Bunların gerçek Türk ordusundan değil, sadece Ahlat Kalesi yağmacılarından olduklarını imparatora ispatlamak isteyen Basilakes ve yanında bulunan birlikler tedbirsizce ileri atılıp onları takibe koyuldular. Basilakes ve askerleri karargâhtan iyice uzaklaştıktan sonra kaçtıklarını zannettikleri Türk atlılarının aniden geri dönüp saldırı-maları neticesinde öyle bir bozguna uğradılar ki, Bizans asker-lerinden bu felaketi geriye bildirecek tek bir haberci bile kalmamış, kumandan Basilakes ise esir düşmüştü.

Basilakes'in akıbetinden habersiz olan imparator, onun ardından bir tedbir olarak Nikephoros Bryennios idaresinde bir kuvvet daha gönderdi. Nikephoros arazide ilerliyor, ancak dost veya düşman hiç kimseyle karşılaşmıyordu. Durumdan şüphelense de ilerlemeye devam etti. Biraz sonra uzaklarda, bazı tepelerde Türk atlılarının olduğunu fark edince endişesi arttı. O esnada Basilakes'in imha edilen kuvvetlerinin cesetleriyle karşılaştı. Ölmek üzere olan yaralı bir Bizans askeri görünce hemen yanına gitti. Son nefesinde olan biteni anlatmaya çalışan bu adamı dinlerken Türk atlıları birden tepelerden indiler ve Nikephoros ve adamlarının etrafını sardılar. Çok hızlı gelişen bu Türk taarruzu karşısında durmak mümkün değildi. Belki Bizans ordugâhına kaçabilirlerse canlarını kurtarabilirlerdi. Ancak etrafları sarılmış, çok müşkül bir duruma düşmüşlerdi. Bu

sırada göğsünden bir mızrak ve sırtından zırhını delip giren iki ok yarası alan Nikephoros, çemberi yarmayı başardı ve bin bir zorlukla az sayıda askeriyile birlikte ordugâha ulaştı.

Üst üste yaşanan mağlubiyetlerin öğrenilmesi, Bizans karar-gâhında bir kargaşaya sebep oldu. Canını ordugâha atan Bizans askerleri dehşet ve korkuyla dağınık bir şekilde buraya geliyor, her tarafta yaralıların çığlık ve inlemeleriyle onları tedavi etmeye çalışan tabip ve sağlık görevlilerinin telaşlı sesleri duyuluyordu. Bu esnada daha önce esir edilmiş bazı Selçuklu askerleri, bu kargaşadan istifadeyle kaçmaya teşebbüs ettiler. Bunlardan bazıları kaçmayı başardı, ama birçoğu başarısız olup öldürüldü. Bütün bunlardan sonra Bizans ordugâhı etrafında görülen muharebe gücü yüksek Türk atlılarının bölgesel Türkmen güçleri olmadığı ve zannedildiğinin aksine Sultan Alp Arslan'ın Bizans ordugâhının çok yakınlarında bulunduğu anlaşıldı.

Ancak iş işten geçmişti. İmparator, aldığı yanlış istihbaratların da etkisiyle rahat ve tedbirsiz davranıp ordusunu çok sayıda parçaya bölmesinin bedelini ödüyor, çaresizce kuvvetlerinin önemli bir kısmının daha muharebeye girmeden imha edilmesine ya da dağılmasına şahit oluyordu. Bu sırada Sultan Alp Arslan gelmiş ve ordusunun su sıkıntısı çekmemesi için, bu yörelerdeki dağlardan inen birkaç küçük kolla beslenen bir çay kenarında karargâhını kurmuştu. Hacıhan ile Hözdemir arasında olduğu bilinen ve Zahva (Zaho, Zehve, Zahva)⁵ ismiyle anılan düzlüğe hâkim tepelere mevzilenen Selçuklu birlikleri hem Bizans ordugâhını hem de savaşın yaşanacağı Zahva ovasını tamamen kontrol altında bulunduruyorlardı. Tepe yamaçlarında, yaylaya yukarıdan baktığı halde aşağıdan görünmeyen, Malazgirt'in güney ve güneydoğusuna

---

⁵ Kaynakların Zahva şeklinde kaydettiği ova, zaman içinde Bitlis'le Tatvan arasında bulunan ve nispeten daha tanınmış bir düzlüğün adı olan Rahva'yla karıştırılmış ve Malazgirt Savaşı'nın mevkii Rahva ovası olarak kabul edilmiştir. Hâlbuki savaşın mevkii Rahva ovası değil, Zahva'dır.

uzanan bu sağlam ordugâh, savaş öncesinde Selçuklu ordusuna stratejik bir üstünlük kazandırmıştı.

Bütün sefer planları altüst olan Romanos Diogenes, uzaklarda sandığı Alp Arslan'ın burnunun dibine kadar gelmiş olmasını şaşkınlıkla karşılasa da hemen ordusunun kalan kısımlarını toplamaya ve savaşa hazırlanmaya başladı. Artık Ahlat'a gitmesinin bir faydası olmadığı gibi, güvenli de değildi. Bu arada imparator, büyük bir kuvvetle Ahlat'a göndermiş olduğu Tarkhaneiotes'i çağırıldı. Hâlbuki Tarkhaneiotes bölgeyi çoktan terk etmişti. Oradan da ümidine kesen imparatorun, orduyu önünde uzanan düzlüğe indirip askerlerine harp nizamı almalarını emretmekten başka seçeneği yoktu.

Sonuç

Görüldüğü üzere Sultan Alp Arslan, uyguladığı başarılı stratejisiyle Bizans ordusunun tedbir ve hazırlığını bozup düşmanını hataya sürüklemişti. Psellos'un da yaşananları değerlendirirken ifade ettiği gibi İmparator, Sultanın yanıltıcı taktikleri karşısında geri güvenlik tedbiri bile almadan ilerlemiş, Selçuklular da hiç hissettirmeden onu daha da ileriye doğru çekmek için her şeyi yapmışlardı. Bu taktiği birkaç defa tekrarlamış ve bazı Bizans kumandanlarını ve birliklerini ortadan kaldırmışlardı (Mihail Psellos 1992: 228-229) Daha esas muharebeye girişmeden Bizans ordusunun önemli bir kısmı ya imha edilmiş ya da kaçmaya mecbur kalmıştı. Artık son ve büyük hesaplaşmanın vakti gelmişti. Büyük ümitler beslediği Tarkhaneiotes'in kaçmış olduğunu öğrenen İmparator Diogenes'in fazla seçeneği yoktu. Bütün planları ve stratejisi suya düşmüş, Sultan Alp Arslan'ın plan ve stratejisine boyun eğerek, onun istediği yerde, zamanda ve şekilde savaşa mecbur kalmıştı. Diğer bir ifadeyle Sultan Alp Arslan, İmparator Romanos'u aslında savaş meydanına gelmeden mağlup etmişti. 26 Ağustos 1071'de de son darbeyi vurdu. Bu durumda savaşın neticesini belirleyen esas unsurun, Bizans ordusundaki komplolar ya da İmparatorun hataları değil, Sultan Alp Arslan'ın stratejik hamleleri olduğu muhakkaktı.

Kaynakça

- Aksoy, M. (2017). *Savaşçının Dokuz İlkesi*. İstanbul: Historia Yayınları.
- Alican, M. (2017). *Kiyametın İlk Günü Malazgirt 1071*. İstanbul: Kronik Yayınları.
- Bundârî (1999). *Zübdetü'n-Nusra ve Nuhbetü'l-Üsra: Irak ve Horasan Selçukluları Tarihi*. (Çev. Kıvamüddin Burslan), Ankara: TTK.
- Cahen, C. (1972). *İslâm Kaynaklarına Göre Malazgirt Savaşı*. (çev. Zeynep Kerman), Türkiyat Mecmuası, XVII.
- Ebü'l-Ferec (1999). *Ebü'l-Ferec Tarihi*, I. (Çev. Ömer Rıza Doğrul), Ankara: TTK.
- Eyice, S. (1971). *Malazgirt Savaşı'nı Kaybeden IV. Romanos Diogenis*. Ankara: TTK.
- Hüseyinî (1999). *Ahbârü'd-Devleti's-Selcûkiyye*. (Çev. Necati Lugal), Ankara: TTK.
- Ioannes Zonaras (2008). *Tarihlerin Özeti*. (Çev. Bilge Umar), İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- İbnü'l-Esîr (2016). *El-Kâmil Fi't-Târîh Tercümesi*, X. (Çev. Abdülkerim Özeydin), İstanbul: Ocak Yayınları.
- İbnü'l-Ezrak (1959). *Târîhu'l-Fârikî* (nşr. Bedevî Abdüllatif Avad), Kahire.
- Kesik, M. (2013). *1071 Malazgirt*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Mahmud b. Ahmed B. (1977). *Selçuknâme*, I. (yay. Erdoğan Merçil), İstanbul: Tercüman 1001 Temel Eser.
- Mihail Attaleiates (2008). *Tarih*. (çev. Bilge Umar), İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Mihail Psellos (1992). *Khronographia*. (Çev. Işın Demirkent), Ankara: TTK.
- Nicolle, D. (2013). *Malazgirt 1071*. (Çev. Özgür Kolçak), İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Nikephoros Bryennios (2008). *Tarihin Özü*, (Çev. Bilge Umar), İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Piyadeoğlu, C. (2017). *Sultan Alp Arslan*. İstanbul: Kronik Yayınları.
- Reşidüddin Fazlullah (2010). *Câmiu't-Tevârîh-Selçuklu Devleti (Zikr-İ Târîh-İ Âl-i Selçûk)*, (haz. Erkan Göksu-H. Hüseyin Güneş), İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
- Sevim, A., (1971). *Malazgirt Meydan Savaşı*. Ankara: TTK.

- Sevim, A., (2005), *İbnü'l-Adim'in Zübdetü'l-Haleb Min Tarihi Haleb Adlı Eserindeki Selçuklularla İlgili Bilgiler*. Makaleler, II (haz. E. Semih Yalçın-Süleyman Özbek), Ankara: TTK.
- Sıbt İbnü'l-Cevzî, (2011). *Mir'âtü'z-Zamân Fî Târîhi'l-A'Yân* (Seçme, Tercüme ve Değerlendirme Ali Sevim). Ankara: TTK.
- Symbat, Chronicle (2005), (Çev. Robert Bedrosian), New Jersey.
- Urfalı Mateos Vekayi-Nâmesi (92-1136) *Ve Papaz Grigor'un Zeyli* (1136-1162) (2000), (Çev. Hrant D. Andreasyan), Ankara: TTK.